

Ion Bulei (1941, Comarnic–2020, București), a fost cercetător (1971–1990), profesor la Facultatea de Istorie a Universității București (1993), diplomat (atașat cultural la Roma, 1990–1993, director al Institutului Cultural Român de la Venetia, 1997–2003), director ISPRI al Academiei Române (2003–2011). A scris și publicat 21 de cărți și peste 200 de studii și articole. A fost distins cu Premiul Nicolae Iorga al Academiei Române (1987), Premiul Uniunii Scriitorilor (1993, 2006), Premiul revistei *Magazin istoric* (1996), Premiul Constantin Brâncoveanu al Fundației Alexandrion (2016). A fost decorat cu Steaua României în grad de cavaler (2001). A fost Doctor Honoris Causa al Universității Ovidius din Constanța (2009) și al Universității Constantin Brâncuși din Târgu Jiu (2018).

Acest volum, o reeditare într-un format nou, se dorește a fi un omagiu postum adus de Editura Litera domnului profesor Ion Bulei.

ION BULEI

MARIA

O REGINĂ ÎN RĂZBOI

LITERA
București

Maria
O regină în război
Ion Bulei

Carte Pentru Toți este parte
a Grupului Editorial Litera
tel.: 0374 82 66 35;
021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

Copyright © 2021
Grup Media Litera
pentru prezenta ediție
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și filii
Redactor: Ilieș Câmpeanu
Corector: Oana Apostolescu
Copertă: Bogdan Mitea
Tehnoredactare
și prepress: Bogdan Coscaru

Descrierea CIP a Bibliotecii
Naționale a României
BULEI, ION
Maria, o regină în război /
Ion Bulei. – Ed. a 2-a. –
București: Litera, 2021
ISBN 978-606-33-7297-1

94
929

CUPRINS

Ea e Regina.....	9
„O lume cu o mie de străluciri..“	13
O principesă pentru România	19
Iubirile din calea ei.....	31
Talentele Mariei	42
S-a tulburat liniștea în Europa.....	51
Cu Antanta sau cu Puterile Centrale?.....	58
Bani murdari	64
În război.	73
Supraîncărcare la vârf.....	84
Încep să curgă veștile de la Turtucaia... ..	92
O regină cum nu era alta... ..	110
Veștile proaste continuă.....	120
„Și acum, la Iași... Ce va mai fi, Doamne?“	126
Un alt fel de a face politică	130
„Mă cer toți din toate părțile...“	136
„Să te văd împărăteasă“	140
„Oriunde m-aș uita, primejdii și durere...“	144

Politică și război	160
Ce se întâmplă în Rusia?	172
„Ce fel de Europă vom avea?“	177
Ca să nu aibă liniște	190
Visul începe să devină realitate...	194
La sud de Dunăre	203
Și ...Iașiul?	213
„E un vârtej nebun de schimbări“...	221
Triumful.	234
În Europa Centrală și de Sud-Est	244
Pacea	252
Viitorul e geopolitic	271
La Paris și la Londra.	277
Politică și oportunism	291
Lupta pentru Ardeal	298
Repere bibliografice	315

Principesa Maria, fotografie din 1888

EA E REGINA...

Așa cum englezii, când se gândesc la reginele lor, o au în minte pe regina Victoria, tot astfel românii se duc cu amintirile regale mai întâi spre Maria. Ea e Regina. Pentru că este frumoasă, inteligentă, o prezență vie și dinamică, deopotrivă regină și femeie. Maria e o fascinație pentru români. Îi încântă, cu adevărat, metamorfoza unei princesese pe jumătate englezoaică, pe jumătate rusoaică într-o regină mai româncă decât românii, iubindu-i și iubindu-le țara până la a se confunda cu ei și cu ea. „Este strălucitoare la fizic ca și la moral, încât îți ia văzul, nimeni nu o poate întrece – scrie I.G. Duca. Frumoasă, de o frumusețe încântătoare, nu cred să fi fost în Europa multe femei care să se poată asemui cu dânsa. Inteligentă, fermecătoare, plină de talent pentru pictură, pentru călărie, pentru scris, o conversație sclipitoare, vervă, umor, spontaneitate de gândire, originalitate de expresie, curaj; cine nu a văzut-o la Iași în mijlocul epidemiilor, mergând acolo unde primejdia era mai mare?

Dragostea de adevăr, de frumos, de bine, nimic nu i-a lipsit...¹ Dar, la o analiză mai în detaliu, I.G. Duca descoperă și multe umbre. „Trăsăturile obrazului nu erau regulate, în afară de nas care avea un desen admirabil, ochii erau mult prea mici, gura era mare, cu tendință de a se încovoia în jos. Trupul ei era disproporționat, bustul prea lung, picioarele prea scurte, brațele groase, picioarele umflate, gleznele și încheieturile de la mână – atât de fine, atât de elegante la cea mai de rând dintre țărăncile noastre –, la ea erau mari, dintr-o bucată. Și totuși, înfățișarea generală era o splendoare orbitoare ca o rază de soare, o minune de armonie și de colorit.”² I.G. Duca găsea aceeași contradicție și în ținuta morală a reginei. Maria se scuza adeseori: „Ce vreți, nu era vina noastră, viața de familie a fost astfel organizată, încât niciodată nu am putut ajunge până la Revoluția Franceză“ (făcând referire la puțina ei pregătire din vremea copilăriei și a adolescenței). Maria a fost mereu preocupată să-și satisfacă ambiția, o ambiție pe care același I.G. Duca o găsește nemăsurată, „amalgam curios de vanitate – cine nu e? – și de nemărginită prezumțiune“. Și toată viața a admirat bogăția, fiind hipnotizată de milionari.

¹ I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, Colecția „Memorii și mărturii“, Jon Dumitru-Verlag, München, 1981, p. 122

² *Ibidem*, p. 123

Cât despre talentul ei literar și artistic, acesta nu era armonios. Avea „excese uneori împinse până la lipsă de gust“. I.G. Duca observă, de pildă, că scrisul ei abuzează de calificative, iar pictura de tonalități foarte vii. Este atrasă de tot ce strălucește. Nu întâmplător culorile ei preferate erau auriul și portocaliul. „Regina Maria era Romanov din creștet și până în tălpi“¹, conchide el. Aproape toate observațiile lui I.G. Duca despre regina Maria, cum se întâmplă cel mai adesea cu amintirile, pot fi luate, și sunt de luat, sub beneficiu de inventar. Duca o privește pe Maria ca pe o păpușă. Și de aceea portretul pe care i-l realizează nu este totdeauna real. Mai este și împrejurarea că I.G. Duca nu este un curcitor, nu este un cunoscător al sufletului feminin, totdeauna greu de definit. În viața lui, femeia nu a fost un subiect care să-l preocupe. Duca o privește pe Maria ca pe un obiect însuflețit. Or, Maria a fost ceea ce românii cred că trebuie să fie o regină. Mai întâi, o aristocrată pursânge. Tatăl ei, ducele Alfred de Edinburgh, era fiul reginei Victoria a Angliei, iar mama sa, Maria Aleksandrovna, era singura fiică a țarului Aleksandru al II-lea al Rusiei. Regina noastră era vară primară cu George al V-lea, suveranul britanic, cu Wilhelm al II-lea, împăratul german, și cu Nicolae al II-lea, țarul Rusiei. Din acest punct de vedere românii aveau de ce să fie mândri.

¹ I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, p. 3

„O LUME CU O MIE DE STRĂLUCIRI...”

„Despre nici o viață – scrie Maria în *Povestea vieții mele* – nu se poate vorbi fără a pomeni de copilărie și de tinerețe, care sunt marile făuritoare ale caracterului. Și copilăria mea a fost o copilărie fericită, de care mi-e drag să-mi amintesc.”¹ Maria se naște la 29 octombrie 1875, la reședința familiei de la Eastwell Park, ca al doilea copil, după fratele ei Alfred, și prima fată (ei i-au urmat alte trei: Victoria Melita, Alexandra și Beatrice). Dintre copii, Maria a întreținut cele mai bune relații toată viața cu Victoria Melita, sora mai mică, alintată de familie Ducky. În *Însemnările* sale, Maria evocă adesea Eastwell, din comitatul Kent, casa mare de piatră cenușie, situată într-un imens parc englezesc, cu pajiști largi de iarbă și vaste zări unduite. A avut o copilărie fericită, fără griji, copilăria unor

¹ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura RAO, București, 2011, p. 5; vezi detalii în Ion Bulei, *Regina Maria. Puterea amintirii*, Meteor Publishing, București, 2016, p. 7 și urm.

oameni bogați și sănătoși, ferțiți de loviturile și de asprele realități ale vieții. O viață cu peregrinări de la Eastwell Park, în timpul sezonului de vânatoare și al Crăciunului, la Clarence House, la Londra, în sezonul monden, la Osborne Cottage, în insula Wight, în timpul verii. Mamei sale nu-i plăceau sporturile. Îi plăcea să stea de vorbă „cu oameni deștepți și sfătoși“, cu diplomați, cu oameni politici, mai puțin cu militari, marinari, sportmeni, ceea ce pentru Maria și surorile ei era de neînțeles, ele având preferința, cu totul feminină, pentru uniforme și pentru omul trăit în aer liber... Maria nu va uita toată viața arta conversației pe care o practica cu mare talent mama sa. Ca regină, această artă îi va folosi foarte mult. Pentru că trebuia să zâmbească mereu, trebuia să nu refuze nimic, atunci când era în vizită, din bunătățile ce i se puneau în față. Mariei îi plăcea frumosul. „Trezea în mine o dragoste înflăcărată, chiar păgână“ – scrie ea. Știa să guste frumosul din plin, fie că era vorba de un bărbat, o femeie, o floare, o casă, un cal, o priveliște, o zugrăveală. Nu e întâmplător că toată viața a iubit florile, casele, grădinile, i-a plăcut să le aranjeze, să le dea viață, să se bucure de ele. O încântau hainele frumoase (prințesa de Wales, Alix, mătușa ei, era un model pentru ea) și totdeauna va căuta să țină seama de moda momentului.

La 12 ani, părăsirea castelului Eastwell a fost dureroasă. „Întotdeauna faptul de a zice adio unui

loc sau unei ființe a fost pentru mine un chin. Sunt din fire statornică și mă leg adânc de ceea ce iubesc; rădăcinile mele se întind departe și smulgera lor e o nemiloasă durere. Îmi place să mă duc de colo-colo, dar să nu părăsesc nimic... Am cunoscut și eu mai multe dezrădăcinări, mai multe despărțiri și părăsiri, și toate au fost dureroase.”¹ Tatăl ei fusese numit comandor al flotei mediteraneene, care avea drept cartier general Malta. Așa că toată familia se mută în Malta. „Viața la Malta era încântătoare, ...un adevărat rai.“ De fapt, chiar avea impresia că se muta din rai în rai. În *Povestea vieții mele* sunt numeroase descrieri ale unei Malte neconținut descoperite. Dar... „*tout passe...*“, cum adesea scrie Maria. O viață fără dezamăgiri, fără deziluzii, fără nici o notă discordantă, o viață de fericire și de bucurie pentru ea, pentru surorile, pentru frățiorul și părinții ei, se termină odată cu sfârșitul slujbei tatălui în Mediterana... „Cu plecarea din Malta, începutu în viața noastră o nouă fază. Treptat, treptat, ne făceam mari și grădina raiului se ștergea cu încetul rămânând în urmă.“² Familia Mariei nu mai are casă la țară, în Anglia. Și, desigur,

¹ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. I. Traducere de Sanda Ileana Racoviceanu, ediție îngrijită, cuvânt-înainte și note de Vasile Arimia, Editura Polirom, 2014, p. 54

² Maria, Regina României, *Jurnal de război, 1916–1917*. Ediție îngrijită, prefață și cronologie de Lucian Boia, traducere din engleză de Anca Bărbulescu, Editura Humanitas, București, 2014, p. 28 și urm.

copiii trebuiau să urmeze studii mai temeinice. Așa că toată familia se mută la castelul din Coburg, care intră treptat în atmosfera vieții lor. Maria îl consideră una dintre „dragostele pierdute ale vieții mele“. Mama ei, prințesa Maria Aleksandrovna, este și aici „miezul tuturor lucrurilor“. Ea domină totul: administrarea casei, programul după care se desfășoară lecțiile, curățenia și îngrijirea casei. Mama ei vorbea perfect englezește, dar prefera franceza. Credea că franceza e mai elegantă, că, de pildă, o scrisoare frumoasă nu putea fi scrisă decât în franceză. Copiii erau crescuți în religia anglicană, dar mama lor era ortodoxă, și acest fapt aruncă văluri de mister asupra realității. „Pentru mama, faptul că eram protestanți a fost o durere care a dăinuit cât și viața ei.“ În familie nu se discutau niciodată probleme de religie.

*

Copiii luau lecții fiecare separat. În ce o privește, Maria studia istoria, geografia, aritmetica, botanica, literatura, religia, istoria naturală, pictura, limba franceză, muzica și gimnastica. Nu strălucea la nici o materie și nu se străduia mai mult decât era necesar. Între lecții sunt și cele de dans. Acum învață să danseze valsul în trei timpi, polca, schottisch, mazurca, galopul, cadrilul și lancierul. În fiecare duminică mergea la teatrul din Coburg, unde aveau loc spectacole de operă, operetă,

Ducesa de Edinburgh cu copiii. Maria se află în centru.

comedii, drame, piese clasice. Așa fac cunoștință copiii cu Wagner, Shakespeare, Bizet, Mozart, Verdi, Meyerbeer, Donizetti. Mersul la teatru era un mijloc foarte plăcut de desăvârșire a educației. Educația pe care Maria o primește la Coburg nu e una de excepție. E una normală pentru o principesă la sfârșitul a ceea ce s-a numit „La Belle Époque“. Tinerețea lor înmugurită trece prin dramele de la Curtea rusească, unde decese provocate de bombe nihiliste aduc numai nefericiri, la fel și pierderi prea timpurii de vieți, ca moartea mătușii Alix, la care nepoatele reginei Victoria ținuseră atât de mult. Rusia le impresionează puternic. „O nemaivăzută îmbinare de sărăcie și de strălucire, o imagine a Rusiei de poveste, Rusia țărilor, Rusia de la Peterhof, Țarskoe, Krasnoe, Sankt-Petersburg.“ Și continuă ea: „Rusia, pe acea vreme, avea străluciri, o mie de nădejdi ce ne insuflau o simțire de întunecat mister“.¹

O PRINCIPESĂ PENTRU ROMÂNIA

Pe Ferdinand, cel care avea să-i devină soț, l-a cunoscut la Wilhelmshöhe, lângă Cassel, un prea frumos castel din secolul al XVIII-lea, în care împăratul Wilhelm al II-lea primea oaspeți în timpul manevrelor imperiale. Între invitați, și mama Mariei cu cele două fete mai mari, Maria și Ducky, sora ei de numai 15 ani. Aici se întâlnesc prima oară la masa kaizerului. Vorbesc în germană și în franceză, pentru că tânărul nu știa englezește. Vorbesc despre câte în lună și în stele, nu și despre România... „Prințul moștenitor al României era un tânăr frumos și sfios... Nu ne spuse nimic despre România și nici eu nu-l întrebai nimic despre acea țară îndepărtată, neștiind tocmai bine unde se găsește...“, povestește Maria. Ferdinand „era de o sfială chinuitoare și râdea mai mult ca de obicei, pentru a o ascunde. Lucru ciudat, tocmai această nemaipomenită timiditate mă atrăgea; era într-însul ceva atât de tineresc, îl simțeau plin de o așa stăpânită lăcomie de viață și poate și de o oarecare slăbiciune. Parcă îți venea să-i netezești calea,

¹ Maria, Regina României, *Jurnal de război*, p. 101; vezi și Queen Mary of Romania, *Letters to her King*. Studiu introductiv, stabilire a textului și note de Sorin Cristescu, Editura Tritonic, București, 2015.